

Петро КОСТЮК, полковник, голова Львівської обласної організації
Спілки офіцерів України

ГРЮНВАЛЬДСЬКА ЗВИТЯГА НА ТЛІ МОСКОВСЬКИХ ФАЛЬШУВАНЬ

Нині війна триває не лише за територію, а й за історичну, колективну пам'ять українського народу. Бо історична пам'ять формує не лише сьогодення, а й значною мірою майбутнє Української держави.

Московія завжди намагалася присвоїти історію України-Руси, відмовляючи українцям у праві на суверенність. Робить це й тепер, у час гібридної російсько-української війни, фальшуючи минуле. Приміром, у Москві встановлюють пам'ятник київському князю Володимиру, як начебто московському, а доньку Ярослава Мудрого Анну Київську, королеву Франції, сучасні кремлівські фальсифікатори історії представляють як московську княжну...

Гуманітарне рейдерство не припиняється ні на мить. Під час засідання дискусійного клубу «Валдай» Володимир Путін порівнює Крим з Каталонією, заявляючи при цьому, що українці і росіяни – «братній» народ: «А ми любимо Україну, й український народ, дійсно, я вважаю його братнім, якщо взагалі не частиною російського народу, хоча і російським

націоналістам це не подобається, і українським». [1].

2014 року Російське військово-історичне товариство задекларувало, що «15 липня – це пам'ятна дата військової історії Росії», що «російські війська з їх союзниками здобули перемогу над німецькими лицарями в Грюнвальдській битві». І це при тому, що Московське князівство не мало жодного стосунку не тільки до перемоги у Грюнвальдській битві, але й до самої битви. [2]

У липні 2017 року на вулицях російських міст з'явилися бігборди, які на всі заставки взяли перекопувати нащадків московитів, що перемога у Грюнвальдській битві є пам'ятною датою воєнної історії Росії – на рекламних щитах хвацько позував московський ратник на фоні георгіївської стрічки. [3]

Один з інтернет-дописувачів влучно зауважив: «Дивно, чому ще не святкують взяття Трої і розгром Карфагена. Неподрацьовують...». [4]

Так хто ж насправді переміг під Грюнвальдом?*

Грюнвальдська битва 1410 року (Битва під Танненбергом 1410) – битва, яка відбулася під час «Великої війни» (1409-1410 рр.) між армією Тевтонського ордену** під командуванням великого магістра Ульріха фон Юнгінгена (51 хоругва (корогва***), 27000 чол.) та армією польського короля Владислава II Ягайла і великого литовського князя Вітовта Великого (91 хоругва, 39000 чол.) 15 липня 1410 року на землях Тевтонського ордену поблизу сіл Грюнвальд (тоді – Грюнефельде) і Танненберг (нині – Стембарк, сучасна територія Польщі).

Відомості щодо чисельності військ, які брали участь в битві, сильно розходяться. Надійшли британським військовим істориком Стівеном Тернбуллом: 27 тисяч з боку Тевтонського ордену і 39 тисяч з боку польсько-литовсько-руських військ.

Ян Матейко. «Грюнвальдська битва» (1878)

Хоча союзники і мали у своєму розпорядженні кількісну перевагу, вона не могла бути визначальною і в битві на відкритому полі компенсувалася перевагами важкоозброєної лицарської кінноти, тоді як війська з українських земель Польщі та Великого князівства Литовського мали у своєму розпорядженні більш легке озброєння. Переваги ж тевтонців полягали в дисципліні, бойовій підготовці та в постачанні. [6]

Армія великого магістра складалася з «братів» Ордену і відділів його васалів, загонів європейських «гостей» та найманців – англійців, швейцарців, німців, моравців, богемців, лужичан, сілезців, фризів та ін.), а також полків олесніцького князя Конрада Білого і щециньського – Казимира. [7]

Польське військо очолював польський король Ягайло, воно мало 51 хоругву і загальну чисельність близько 18-20 тисяч воїнів (з них близько 11 тисяч важкої кавалерії та 4 тисячі піхотинців, решта – військова обслуга, обоз). Сучасні історики, однак, вважають, що піхоти у польському війську не було.

Польське військо складалося з феодалів, які були зобов'язані прибути на місце збору із зброєю, кіннями і власним загоном, ополчення і невеликих, але добре озброєних загонів найманців. Загони зводилися в «хоругви», в кожному з яких входило понад 500 осіб.

Підрозділи середньовічних армій мали свої прапори – хоругви. Чисельність хоругви коливалася в значних межах: від 150–200 до 3000 осіб. [8]

На службі армії Королівства Польського перебували хоругви (корогви) з коронних земель, в тому числі з українських – Львівської, Перемишльської, Сяніцької, Галицької, Холмської, Подільської (три хоругви з частини Подільської землі, що на той час відійшла до Корони), Белзької, а також хоругви мазовецьких князів Януша і Земовита IV Земовитовичів, загони богемських і моравських найманців на чолі, відповідно, з Гневошем з Далевіць (де хоробро бився майбутній очільник чеських таборитів Ян Жижка) і Яном з Янчина, відділ князя Сигізмунда Корибутовича, загони молдован, присланих господарем Олександром I Добрим – лен-

ником (ленник – від нім. Lehn, нім. leihen «займати» – особа, яка перебуває в ленній залежності від сюзерена, спадковий власник лєну у ВКЛ і Речі Посполитій) короля. До володіння господаря на той час входили і землі Буковини (Шипинська земля).

Військо Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського очолював великий князь литовський Вітовт (Олександр у хрещенні), воно налічувало 40 хоругв і загальною чисельністю близько 11-12 тисяч воїнів. Формувалось це військо за територіальним принципом, тобто кожне князівство виставляло загін.

Польські та литовсько-руські хоругви становили приблизно по половині союзного війська кожна.

До армії Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського входили полки з литовських, білоруських та українських земель (Київщина, Волинь, Стародубщина, Поділля, Києва, Стародуба, Луцька, Володимира, Кременя, Берестя-Бреста), а також загони зі Смоленська, якими керував рідний брат Ягайла князь Семен-Лінгвен і легка татарська кіннота від 1 до 3 тисяч воїнів (за даними Яна Длugoша татар було 300) на чолі з ханом Джелалом ед-Діном – старшим сином Тохтамиша, загони караїмів та вірмен.

Смоленськ з 1404 року перебував у складі Великого князівства Литовського. З 1514-го увійшов до складу Московського князівства..

Син удільного Чернігівсько-Сіверського князя Корибу-та-Дмитра-Жигимонт (Сигізмунд) Корибутович очолював 51-шу хоругву, яка йшла під його власним прапором (гербом «Погоня»), ймовірно набрану у волинських володіннях князя. Сам Сигізмунд Корибутович під час битви перебував у почті короля Ягайла.

У битві брали участь і три приватних хоругви, поміж яких були військові підрозділи з Новгород Великого та Пскова. [9]

1136 року Новгород**** став столицею Новгородської Республіки, яка тільки в 1478 році увійшла до складу Московського князівства. Псков у час Грюнвальдської битви був столицею самостійної Псковської республіки – державно-

Артур Орльонов. «Галицькі хоругви в Грюнвальдській битві 1410 року»

го утворення середньовічної Русі. 1510 року Псковська республіка була знищена Великим князівством Московським.

У лавах союзних військ представників Москви не було, оскільки московський князь не ризикнув вступити в союз з ворогами Орди.

1410 року в Москві правив Василій, син вірного васала ординського царя ^{****} Тохтамиша – Дмитрія Донського. Московський князь Василій в 1410р. був данником ординського царя Тимур-Кутлуга, який разом з темником Едигееєм розбили Тохтамиша, котрий втік до Вітовта. Тому 1410 року в лавах союзницького війська також виступили загопи ординців (від 1 до 3тис. вояків) упереваж вершників, очолюваних ханом Джелал ад-Дином, сином хана Тохтамиша. Серед союзників не було представників Московії. А тому будь-яка спекуляція про Грюнвальдську битву та участь в ній Московії недоречна, тим паче вихваляння чужими перемогами та демонструванням світові свою удавану могутність, вожжості католицизм, і взагалі всього західного. [12]

Проте маємо низку історичних свідчень про участь руських (українських) підрозділів, які вийшли на поле битви під Грюнвальдом під синьо-жовтим прапором.

Золотий лев, уперше зажив світової слави, коли його гордо підніс полк Львівської землі в бою з хрестоносцями під Грюнвальдом у 1410 році. Очевидно, «руський лев» був родовим знаком відгалуження династії князів Романовичів у Львові. Герб міста Львова – лев, що стоїть на задніх лапах на тлі тризубої вежі (символ Святої Трійці). [13]

Герб Галицько-Волинського князівства

Мабуть, жоден з диких звірів не має серед народів світу такої популярності, як лев. Зображення цього могутнього звіра нині є на гербах 23 держав. Цікаво, що у Фінляндії, Болгарії, Норвегії та Бельгії – лише по одному леву на гербі, у Нідерландах, Люксембурзі, Данії – по три, в Швеції – чотири, а у Великобританії – аж дев'ять. Слід зазначити, що в геральдичній науці заведено називати левом фігуру із зображенням звіра, що звівся на задні лапи. Якщо лев стоїть чи рухається на чотирьох лапах, він уже називається леопардом. Наші предки, давні галичани, добре знали на законах геральдики, бо на всіх гербах з території Західної України лева зображено на задніх лапах. [14]

У працях Яна Длугоша описується Грюнвальдська битва 1410 р., де йдеться про прапори всіх полків, в тому числі й українських земель, а саме: Львівської, Перемишльської, Сянської, Галицької, Холмської, Подільської (три полки) земель, Белзької землі, а також у битві брали участь полки Київської, Стародубської, Сіверської та інших українських земель. [15]

Хоругви з території українських земель, опис яких подає польський хроніст Ян Длугош у «Хроніці славетного Польського Королівства...»: «Дванадцята Львівської землі, її символ жовтий лев, що дряпається на скелю, у блакитному тлі. [16]

Прапор полку Львівської землі

Чотирнадцята Перемишльської землі, маючи за герб жовтого орла з двома головами, які повернуті у протилежні сторони, у блакитному полі. [17]

Прапор полку Перемишльської землі

Шістнадцята Холмської землі, маючи в гербі білого лева, який стоїть між двома деревами, у червоному полі.

Прапор полку Холмської землі

Сімнадцята, вісімнадцята і дев'ятнадцята Подільської землі, яка з огляду на велику кількість рицарства у тій землі мала три хоругви, а на кожній з них зображення сонця у червоному полі. Двадцята Галицької землі, маючи за герб чорну галку з короною на голові у білому полі». [18]

З-поміж литовських хоругв з українських земель бачимо у Длугошовому описі підрозділи київської та крем'янецької, що виступили під зображенням на прапорі вершника з мечем, званого як Погоня литовська.

Дев'ять десятих територій Великого князівства Литов-

ського, Руського і Жемайтійського склали колишні землі Київської Русі, які тривалий час у складі нової держави зберігали автономію давньоруських земель.

«У Грюнвальдській битві брали участь старші представники майже усіх руських князівських родів. Серед них князі Туровські й Острозькі: Олександр і Федір». [19]

Вирішальна битва цієї кампанії відбулася біля місцевостей Грюнвальд і Таненберг (у німецькій традиції битва під Таненбергом) 15 липня 1410 року.

Ягайло вишикував об'єднані війська таким чином, що праве крило займали війська литовсько-руські, а ліве – коронні. Навпроти них у двох великих групах, які рівномірно протистояли військам Ягайла і Вітовта, були розташовані війська Ульріха фон Юнгінгена. [20]

Розпочали битву татарська кіннота і перша лінія литовсько-руських сил, які атакували праве крило орденських військ. Лицарі Валленрода відбили цей напад і самі перейшли в контрнаступ, переслідуючи татарську і литовську кінноту. Атака резервних хоругв на чолі з Великим магістром не досягла мети і частина орденського війська опинилося в оточенні польських і литовських військ. Решта спробувала захищатися у таборі, який було захоплено після жорстокого бою.

Битва тривала близько 3 годин, а переслідування – до пізнього вечора. Війська Тевтонського ордену були розгромлені. Загинули великий магістр ордену, маршал, великий комтур і комтури, понад 200 орденських «братів».

Перемога союзницьких військ у Грюнвальдській битві підірвала військову могутність Тевтонського ордену і припинила експансію його лицарів на схід. 1 лютого 1411 року було підписано Турунський мир, за яким орден повертав на користь Литви Жемайтію та Добжинську землю на користь Польщі, а також сплачував контрибуцію.

Грюнвальдська битва увійшла в історію як одна з найбільших битв Середньовіччя. Її ще називають «битвою народів», зважаючи на кількість представників народів, які брали участь в цій битві. Грюнвальдська битва засвідчила, що перемога була можливою тільки в союзі із сусідами зі Сходу Європи, зокрема, українців та білорусів. Грюнвальд – одна з найбільших битв Середньовіччя, яка вплинула на хід історії України.

Українці та всі інші воїни, які здолали у битві лицарів Тевтонського ордену, можуть пишатися своїм внеском в історію. Адже їхня участь вирішила не лише долю східних і західних слов'ян, а й усієї середньовічної Східної Європи.

Починаючи з XIII століття, проти нехрещених язичників (народів) воювали Орден хрестоносців (Тевтонський орден) та Орден мечоносців (Лівонський орден). «Майже всі племена та народи, що проживали поблизу Балтійського моря між західною та візантійською цивілізаціями, – поморські слов'яни, пруси, ятвяги, ліви, курші, земгали, латвійці, ести (естонці) й фіни – були завойовані і мали підкоритись нападникам». [21]

Нас, русинів (українців), чекала доля Балтійських народів. «Звичайно, якби не спротив, який вчинили литовці у XIII столітті (та пізніше) Тевтонському ордену, то уже до кінця XIII століття ці ордени об'єдналися б на захоплені балтійських землях та розпочали виконання другого завдання – вихрещення «схизматів» (православних русів, тобто в сучасному розумінні: українців та білорусів) у католицьку віру. Це завдання й стояло перед Орденами. Тому об'єднання сил Литви, Білорусії та України, на початку XIV століття стало позитивним кроком для усіх трьох народів». [22]

У битві під Грюнвальдом прославився героїчними вчинками лицар Іванко Сушик з Романова (тепер Пере-

мишлянського району Львівської області). Він належав до Галицької хоругви. 17 липня 1410 року лицар Іванко Сушик дістав у володіння від короля Ягайла-Владислава, два села – у землі Галицькій за те, що пролив кров у Грюнвальдській битві.

Про цю битву і участь у ній наших лицарів пам'ятають в Україні. Так, у 2005 році була випущена поштова марка в серії «Історія війська в Україні» з зображенням лицаря Івана Сушика. У квітні 2012 року було презентоване батальне полотно Артура Орлюнова «Галицькі хоругви у Грюнвальдській битві 15 липня 1410 року».

Щороку під Грюнвальдом відбувається інсценізація битви, в якій беруть участь реконструктори з багатьох країн Європи, в тому числі з України. Постійним учасником інсценізації є Подільська хоругва, сформована реконструкторами з Польщі. Під час святкування 600-ліття битви 2010 року на поле вийшла Галицька хоругва, у якій були представлені й реконструктори з України.

На честь перемоги в Грюнвальдській битві названі вулиці в Івано-Франківську, Дрогобичі, Львові.

14 липня 2010 року Національний банк України увів в обіг срібну ювілейну монету, присвячену 600-річчю Грюнвальдської битви.

Завдяки зусиллям учасників Лицарського ордену Паладинів (львівська міська організація), [23] була відтворена Львівська Хоругва, яка з 2014 року постійно представлена на щорічній інсценізації *Bitwa pod Grunwaldem* (Битва під Грюнвальдом).

Опис битви та участі в ній воїнів-русинів можна знайти у книзі білоруського письменника Костянтина Тарасова «Погоня на Грюнвальд».

В історичну традицію народів, хоругви яких були представлені в об'єднаному війську, битва під Грюнвальдом увійшла не тільки як символ мужності і героїзму в боротьбі за рідну землю проти іноземних загарбників, але і як свідчення того, що, коли народи об'єднуються, щоб спільними силами дати відсіч агресору, відстояти свою свободу і незалежність, вони досягають перемоги.

Примітки

* Грюнвальд (тепер село Острудського повіту Вармінсько-Мазурського воєводства, Польща) – місце найвідомішої битви в Східній Європі. В європейській історіографії ця битва більш відома за назвою «битва під Таненбергом».

** Тевтонський Орден – скорочена назва рицарського Ордену шпиталю св. Марії, панни Нім. дому в Єрусалимі; заснований 1198 року у Палестині, 1226 року поселений кн. Конрадом I Мазовецьким у Хелмінській землі (Польща), завоював Пруссію і Гданське Помор'я, утворивши сильну державу; задля розширення своєї території у XIII-XIV ст. провадив часті війни з Польщею і Великим князівством Литовським; зазнав поразки в 1410 році під Грюнвальдом і 1454-66 рр. у Тринадцятилітній війні, втратив Королівську Пруссію; 1525 року був секуляризований, а його держава перетворилася у васальне щодо Польщі Герцогство Пруссія; лівонська частина Т. о. (мечоносці, або Лівонський орден) проіснувала до 1561 року, Т. о. в Німеччині до 1809 року, в Австрії 1918 року втратив рицарський характер; тепер діє в Австрії, Бельгії, Німеччині та Італії; освітня і добродійна діяльність. [5]

*** Лексеми стяг, хоругва (корогва) – знамено та прапор у різні часи вживалися на позначення одного й того ж поняття. Корогва (хоругва), засвідчена пам'ятками XV століття у значенні прапор.

Хоругва (корогва) – назва військового кінного підрозділу у польсько-литовському та козацькому військах 16-18 сто-

літтях, який воював під спільним прапором-короговою (хоругвою).

У сучасній вексилології розрізняють поняття «корогва» і «хоругва». Перше застосовується переважно для корпоративних знамен, а друге – щодо церковних знамен.

**** Виразні риси української мови виявляються в давніх говірках Новгородона, заснованого, як вважають дослідники, вихідцями з Наддніпрянщини. У старих новгородських берестяних грамотах трапляються слова: тобі, дід, міх, сіно, діялось, не надійся та багато інших. На Новгородщині досі вживаються такі форми слів, як дід, сіно, річка. Це, за словами І. П. Ющука, «суто українські елементи». Імена давніх новгородців так само мають українські форми: Олекса, Олександр, Онисим, Олена, Микита, Михайло, Марко, Василь, Юрко, Іванко, Костянтин. Українізми зустрічаються не тільки в берестяних грамотах, а й в інших новгородських документах – наприклад, у літописах. «Це не просто діалектні явища, а прояви тої самої простонародної мови, якою розмовляли не тільки в Києві та навколо нього, а й у Новгороді», – вважає професор І. П. Ющук. [10]

***** Незважаючи на всі спроби московських філологів прив'язати титул правителя Орди «Цар» до латинського «Кесар» або «Цезар» цей титул ніколи таким не був. Цар або Сар – стародавній титул правителів Орди. Титул цар почав уперше використовуватись стосовно правителів Орди в середині XIII ст. і першим Царем Орди став Батий – заснувавши місто назване в його честь Сарай (Бату). При цьому важливо розуміти, що «Сарай» в перекладі з тюркської, це не «Палац», як нам постійно твердили, а «Жовтий» або «Золотий Місяць». Батий був царем «Золотої Орди», столицею якої було «Золоте» місто. Монгольський-тюркський «Сар» чи, якщо хочете, «Цар» – це дослівно «Золотий». (Олег Чеславський. Царь или Сар – древний титул правителей Орды). [11]

Посилання

1. Путін зробив скандальну заяву щодо України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/putin_zrobiv_skandalnu_zayavu_shhodo_ukrayini_video_n878969.
2. Олег Чеславський. Грюнвальдська битва: зачем России чужая победа? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/society/53960-gryunvaldskaya-bitva-zachem-rossii-chuzhaya-pobeda.htm>.
3. Россия рассмешила сеть «новым» историческим фактом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amn.com.ua/svit/rossyya-rassmeshyla-set-novym-ystorycheskym-faktom/>.
4. Там само.
5. Тевтонський Орден. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovo.org.ua/29/53410/21780.html>.
6. Грюнвальдська битва 1410 року (Битва під Танненбергом 1410). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.xn--7sbabirvo2ammdtdtcf8b2a.xn--j1amh/ua/history/vkl/battle-of-grunwald-in-1410.html>.

7. Віктор Мандзяк. Битви української середньовічної та ранньомодерної історії: Довідник. – Львів: Літопис, 2011. С. 90.

8. Грюнвальдська битва 1410 року (Битва під Танненбергом 1410). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xn--7sbabirvo2ammdtdtcf8b2a.xn--j1amh/ua/history/vkl/battle-of-grunwald-in-1410.html>.

9. Михайловський Віталій. Спільна звитяга Грюнвальду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.tyzhden.ua/publication/3634>.

10. Юрій Мосенкіс. Як розмовляли у Києві тисячу років тому? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mala.storinka.org/юрій-мосенкіс-як-розмовляли-у-києві-тисячу-років.html>.

11. Олег Чеславський. Царь или Сар-древний титул правителей Орды. <http://fakeoff.org/history/tsar-ili-sar-drevniy-titul-praviteley-ordy>.

12. Олег Чеславський. Грюнвальдская битва: зачем России чужая победа? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/society/53960-gryunvaldskaya-bitva-zachem-rossii-chuzhaya-pobeda.htm>.

13. Ігор Коваль. Чим є лев і галка для галицької землі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.galychyna.if.ua/publication/ukrainism/chim-je-lev-i-galka-dlja-galickoji-zemli/>.

14. Там само.

15. Dlugosz J. Banderia Prutenorum tudziej insignia seu ctenodia Regni Polonia. – Kraków, 1851. – S. 44-46; Dlugosz Johannes. Opera omnia/ cura Alexandri Przedziecki. – Cracoviae: ex typ. Ephemeridum «Czas», 1878. – t. 13. – S. 39-41.

16. Ігор Коваль. Чим є лев і галка для галицької землі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.galychyna.if.ua/publication/ukrainism/chim-je-lev-i-galka-dlja-galickoji-zemli/>.

17. Там само.

18. Там само.

19. Білінський В. Б. Україна-Русь. – Кн. 1: Споконвічна земля. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2013. С. 309.

20. Михайловський Віталій. Спільна звитяга Грюнвальду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.tyzhden.ua/publication/3634>.

21. Грюнвальдська битва – битва народів. (Автори: Алфредас Бумблаускас, Ігор Марзалюк, Борис Черкас). – К.: Балтія-Друк. 2010. С. 12.

22. Білінський В. Б. Україна-Русь. – Кн. 1: Споконвічна земля. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2013. С. 294.

23. Лицарський орден Паладинів – львівська міська неприбуткова організація, позапартійне об'єднання, міжнародне об'єднання, що діє у Львові з 2004 року.

ПЕРЕДПЛАТА НА ЖУРНАЛ «УНІВЕРСУМ» (ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ 2018 РОКУ)

Щоб регулярно отримувати журнал «Універсум», слід переказати через будь-який банк чи надіслати поштовим переказом 99 гривень на поточний рахунок № 2600744144 в ПАТ АКБ «Львів», МФО 325268, ЄДРПОУ 19326603. Одержувач: ТЗОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів—17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко вказавши при цьому свою адресу.

«Універсум» в Інтернеті: <http://universum.lviv.ua>,
<https://www.facebook.com/universum.lviv>